

Kipebinding i Sunnhordland – korgger flettet i einer

Bærerredskapet kipe ble tidligere brukt til å frakte høy, poteter, fisk, ved, gjødsel og annet som kunne bæres på ryggen. Særlig på Vestlandet ble kiper benyttet til langt inn på 1900-tallet, men lignende korgger ble brukt overalt. Korgene har imidlertid ulike benevnelser rundt om i landet. Materialer til kiper finner man lokalt og det vil derfor være noe ulikt fra sted til sted.

Det er flere som holder kurs i kipebinding, men det ser ikke ut til at særlig mange av kursdeltakerne videreutvikler det de har lært på kurset. For å få gjennomført et kurs på forholdsvis kort tid, er det vanlig at kursleder har med seg materialpakker til deltakerne. Norsk håndverksinstitutt ønsket å gjennomføre et prosjekt hvor det skulle legges større vekt på materialkunnskap - uttak og bearbeiding av materialene til kipene.

Samson Øvstebø fra Husnes i Kvinnherad er en erfaren kipebinder som også har holdt mange kurs for personer som har hatt lyst til å lære kipebinding. Han påtok seg å ta ansvar for gjennomføringen. Målgruppen for samlingen var kurvmakere som er vant med å tilvirke kurver i ymse materialer. Det var plass til fem deltakere, men med ett forfall ble det fire som deltok på samlingen i Kvinnherad 1-3. juni 2018. Forhåpentligvis kan noen av disse utøverne fortsette å lage ulike kiper og også ha kiper i kursporteføljen sin.

Gammel, sliten kipe.

Kipene har bunn av heltre som det er festet loddrette staker eller spiler i. Rundt spilene er det flettet band (benevnt skjener i kurvmakerfaget), tynne lengder av kløyvde trestammer som kan være av furu, hassel, selje, hegg, rogn eller einer (brake). Det blir brukt to eller flere kraftigere spiler som brukes til å feste handtak eller seler i. På Østlandet ble det gjerne brukt bæretre (børtre) i stedet for seler av tau.

Bunnene i kipene ble denne gang laget av frukttré (kirsebær og morell). Størrelse og fasong på bunnplate varierer med type kipe, volum på kipa og smak og behag. I dette tilfellet er bunnen om lag

32 x 25 cm. Det er laget en liten avrunding for ryggen og en liten bue utover på motsatt side. Bunnplata er pyntet litt på ved at det er frest staff på kanten. Det er saget ut avlange åpninger med stikksag for to kraftigere spiler i det som blir ryggstøtten av kipa. Hull til staker er også boret og vi kan legge merke til at det er boret 21 hull. Det må være oddetall for at flettinga skal gå opp. Hull ble boret med 8 mm bor og er boret litt på skrå for at spilene skal få skrå litt utover, slik at kipa skal bli videre oppe enn nede. Spiler i furu kappes og økses eller sages til ønsket form og høvles. Både bunn og spiler bør være av godt tørket virke.

Hege høvler spile med en liten sponhøvel.

Nils hadde laget seg bandkrakk og brukte bandkniv til å forme spilene.

Staken spikkes i fasong for å få ende som kan drives ned i hull i bunnplata.

Drude slår den spikkede enden av staken ned i en kloss av hardved med borede hull for å få formet enden på spilen. Ferdige og uferdige spiler ligger på gulvet.

Martin har fått de to største spilene på plass.

Hege kapper av stakeendene jevnt med utsiden av bunnplata. Etter at flettingen er ferdig, skal det skrues på to labanker på kortendene som skal tjene som sokkel på kipa.

Stakene limes i tillegg til at de bankes trangt ned i hullene i bunnen.

Samson forteller at de skal lete etter mest mulig rettvekste og kvistfrie emner med om lag en tommel tykkelse, ikke tykkere enn 2 – 2,5 cm i diamenter. Tykkere emner er tyngre å bearbeide, men ut av

disse kan man selvsagt få flere enn to band. Ofte kan man finne mange granne renninger som vokser i en klynge. Einer er det sterkeste materialet å flette kiper i og er også svært råtebestandig.

Nils skjærer bort greiner og nåler på emnet som skal brukes som band.

Under samlingen ble det også skogstur for å sanke tæger til kipene. Det ble gravd opp røtter både fra gran og bjørk.

Martin er godt i gang med fletting. Han bruker de smaleste banda som det er enklest å flette med nederst i kipa. Flettinga ble startet på innsida av den ene av de to kraftigste spilene.

Drude bruker kniv for å starte splitting av emne. Hun vrir litt med kniven for å få fibrene til å dele seg. Hvis det er litt grove emner, kan det være bruk for å slå kniven med en gummihammer e.a. for å få splittingen i gang.

Det er best å arbeide med ferske renninger, så einermaterialene ble fuktet og lagt i skygge under dekke av en presenning for å hindre uttørking. Delte emner kan legges i vatn med barken på i 3-4 dager før de blir brune. Hele emner kan ligge lengre, kanskje noen uker.

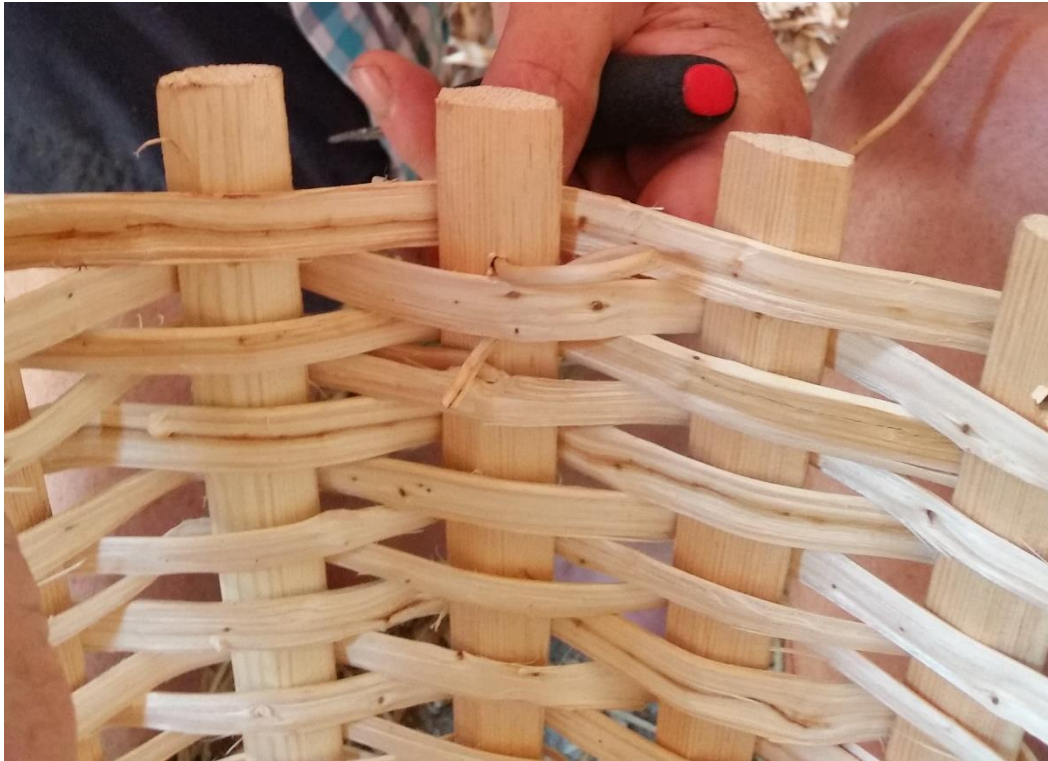
Nils deler en renning i to halvdeler. I denne prosessen må man prøve å splitte slik at delene blir så like som mulig. Det er selvsagt en fordel med rettvokst virke. Man må justere ved å bruke mer styrke på den tykkeste delen hvis en av delene blir for tynn. Det oppnås større styrke i kipa når emnet splittes etter fibrene.

Band spikkes eller høvles til de blir mest mulig jevntykke og myke. Drude spikker enden på bandet tynt (tynnes ut i null) for at den skal passe til en tilsvarende ende når det skal skjøtes underveis i flettingen. Hvis det avsluttes med en smal ende, velger man smal ende på bandet man fortsetter med også.

Drude skjøter inn et nytt band ved at det legges over enden på det som allerede er flettet. Skjøter må legges til fram- eller bakside på en stake og det må alltid lages skjøt som omfatter to spiler. Når endene er forholdsvis like, blir skjøten lite synlig.

Ved starten på «kantsømmen» spisses tægeren i enden og tres gjennom to hull i staken, slik at enden låses under et band.

Avbarket tæger tres gjennom forborede hull i stakene. Etter hvert legges det inn en forsterkning på utsida i form av et tykkere emne som tægeren strammes godt over.

Her er det boret hull for tau (seler) i de to kraftigste spilene. Det bores også to hull for tauene i bunnen inne i kipa. På innsida av hullene oppe i kipa monteres en flat trebit (med tilsvarende hull som i spilene), slik at trykket fordeles ved bruk.

Tre nye kiper med litt individuell utforming. Endene på spilene kan kappes jevnt med den ubarkede forsterkningsringen, ha ulik høyde eller formes til etter behag. Kipene har fått seler av lindebasttau som Samson Øvstebø har laget.

Tre fornøyde kipemakere kan reise hjem og fortsette å binde kiper og lære videre til andre interesserte.